

MAŠA OGRIZEK: VELIKE IZGUBE SO POT DO NAJBOLJ PRISTNEGA V NAS

Foto: Večer

V uvodnem motu Lisičje lune je zapisano, da »za vsakega od nas obstaja plem« (odrasli bralci lahko dobimo asociacijo na znameniti vstop v poezijo Tomaža Šalamuna: »Utrudil sem se podobe svojega plemena in se izselil«), pri čemer občutek pripadnosti ni vezan na družino. Dva od mladih protagonistov se celo odločita, da se v svojo družino niti slučajno ne bosta vrnila, saj sta bila v njej deležna predvsem poniževanja, zasmehovanja in celo nasilja. Kaj vas je navdihnilo za pisanje te fantastične zgodbe, ki vsebuje tudi zelo temne (realistične) motive?

Knjigo *Lisičja luna* sem zavestno pisala kot iniciacijsko pravljico, katere osrednja tema je ritual prehoda iz otroštva v odraslost. V Šalamunovi pesmi gre za zavesten izstop, izselitev odraslega subjekta iz družbe, pri čemer ima pri njem beseda plemo negativen prizvok. V moji knjigi pa so glavni junaki najstniki, ki čutijo, da nikamor ne sodijo in nikomur ne pripadajo. Ta občutek je sprva zagotovo strašljiv, čeprav je do neke mere tudi osvobajajoč. V času adolescence

(začasno) izgubimo skupnost, v katero smo bili rojeni, vrženi, zatem pa se sami podamo na aktivno pot iskanja oziroma oblikovanja lastnega plemena. Vmesni prostor med obema je temačen, neznan in zelo samotnen.

Zgodba mlade bralce pravzaprav spodbuja, naj se pogumno lotevajo življenjskih težav in izzivov, predvsem pa naj prisluhnejo svojemu notranjemu glasu, saj morajo najprej pripadati sebi, šele potem svojemu plemenu. Se vam zdi, da je tovrstna sporočila literarno prepričljivejša (brez nezaželenih didaktičnih podtonov) podajati skozi fantastično bogato pripoved?

Sama pripoved vedno oblikujem okoli osrednjih junakov, ki jim na neki način sledim, potem začetim ton pripovedi in osrednji zaplet. Sporočilo pride zadnje, pa še to se trudim, da ostane med vrsticami. Pri *Lisičji luni* sem tako zagledala deklico z lisičjimi ušesi. Moj veliki vzornik je japonski režiser animiranih filmov Hayao Miyazaki in v enem od njegovih filmov *Kraljestvo mačk* se dekle začne spreminjati v mačko. Ni šlo za neposreden navdih, a želela sem si ustvariti miyazakijevsko knjigo. Njegov univerzum je čaroben, svetel, blag. In sprva sem mislila, da bo tudi moja *Lisičja luna* takšna. A ko sem začela pisati, sem zelo kmalu videla, da me vleče v temo. Temu je zatem sledila tudi likovna podoba.

Ilustracije Tine Dobrajc so magične, res kongenialno delo sta opravili. Kako sta se našli in kako je potekalo to očitno zelo sinergično ustvarjalno popotovanje?

Najprej sem mislila, da bo knjigo ilustriral drug ilustrator, bila sva že domenjena, da bo nekoliko v stilu mange, kot poklon Miyazakiju. A kot rečeno se je ton pripovedi samovoljno spremenil. Takoj za glavno junakinjo Zojo sem v mislih zagledala rogato starko. Natančno se spominjam tega trenutka, bila sem na

počitnicah na otoku Silba. In isti dan sem na facebooku zagledala sliko rogate starke, ki jo je objavila Tina. Vedela sem, da mora knjigo ilustrirati ona. Takoj sem ji pisala in na moje veselje je pristala. Sprva so posamezna poglavja izhajala v reviji *Galeb*, kjer sva začrtali like, glavni potek zgodbe. A sva potem za knjigo obe poglobili svoje delo.

Lotili ste se izjemno zahtevne naloge: fantastične pripovedi o potovanju v med-prostor med življenjem in smrtjo, le malo kdo se vrne od tam – a le s skupnimi močmi in sodelovanjem. Zelo zahtevna in pogumna misija se zdi mlademu bralcu predstaviti srečanje s smrtjo oziroma onostranstvom, ki obenem tematizira tudi pripadnost, skupnost, identiteto, odraščanje.

V začetku me je smrt zanimala predvsem v simboličnem smislu – kot smrt otroštva. In medprostor, ki ga omenjate, je bil predvsem medprostor med dvema življenjskima obdobjema. A med procesom pisanja, ko sem želela logično povezati vse niti in psihološko utemeljiti lik rogate starke Injami, sem spoznala, da moram vpeljati tudi realno smrt. Predvsem smrt v smislu gromozanske, predvsem pa dokončne izgube. Starka Injami je namreč davno izgubila sina. Glavna junakinja deklica Zoja pa očeta nikoli ni imela. Dečku Benjaminu se zdi, da je ob rojstvu sestrice izgubil ljubezen staršev, deček Artur je izdan od najbližjih, zato izgubi zaupanje. Besedi izgubiti in biti izgubljen sta povezani. A obenem so velike izgube lahko pot do tistega najbolj pristnega, živega v nas. Najprej tavamo skozi na videz neskončen ogolel gozd bolečine, dokler ne najdemo svojega zimzelenega gozda.

Vsi otroški liki so na polno luno doživeli nesrečo, po kateri se »v čarobnem gozdu pripravljajo, da za vedno zapustijo ta svet«. K sreči je v tem vmesnem prostoru

odločilna njihova lastna volja. Ta vmesni čas otrokom – poleg svobodne in neobremenjene igre v naravi – omogoči soočenje s težkim/travmatičnim dogodkom iz njihovega življenja, ki je pri vseh povezan z družino.

V času najstništva izstopimo iz risa družine in kritično pogledamo nanjo, pri čemer je zelo pomembna skupnost vrstnikov. A še pomembnejše je, da v družbi prijateljev kritično in ljubeče obenem pogledamo nase. Dečku-dihurju denimo prav prijatelji pokažejo, da ni prav, kako se vede do dečka-zajca, ki je najmlajši v skupini. S tem pa mu omogočijo tudi uvid, kje korenini njegovo obnašanje. Pet otroških prijateljev si je med seboj zelo različnih. Trudila sem se, da jih ne bi karikirala, a deklica-medvedka je zelo telesna, topla in igriva, deček-dihur je nezaupljiv in borben, deklica-sova je racionalna in nekoliko toga, deček-zajec je očarljiv in nesamostojen, deklica-lisica pa je povezovalna. Verjamem, da nas različnost bogati. A obenem sem prepričana, da se je mogoče – in včasih treba – spremeniti. Ali bolje rečeno: nenehno moramo rasti, se plastiti. In to najlažje počnemo v interakciji s prijatelji, ki nas navdihujejo in bodrijo, pa tudi iskreno opozarjajo na naša napačna ravnanja in zdrse.

V bistvu ste se lotili tem, ki so v slovenski mladinski literaturi zelo redko na repertoarju. Saj pozna tisti tipični stereotip o steklenem zvonu, s katerim je treba otroke zaščititi pred vsem slabim.

Danes obstaja veliko izvrstne problemske literature, tako tuje kot domače, ki se loteva najrazličnejših tem, tudi zelo kompleksnih in bolečih. Kot rečeno, sama ne izhajam iz vnaprej izbrane teme, ampak iz lika. A če potem ob sami pripovedi naletim na manj običajne teme za otroke in mladostnike, se jim ne ognem. V svoji slikanici *Krasna zgodba* sem tako prav treščila v temo smrti. Presenetila je tudi

mene samo! Mislim, da je delo prav zaradi te organskosti prepričljivo. Ne maram teznega pisanja. Sporočilo mora izluščiti vsak bralec sam, to je njegovo delo. In obenem tudi užitek!

Kako se odzivajo bralci na Lisičjo luno, najbrž imate že odzive, res me zanima?
Od izida knjige je preteklo dobro leto. Mislim, da ji moramo dati še nekaj časa, da se zares prebije do bralcev. Moram priznati, da me je skrbelo, da bo zaradi poetičnega jezika in alegoričnosti težje razumljiva mlajšim bralcem. A kot mi zagotavljajo učiteljice in knjižničarke, ni tako. Na nastopih na šolah so mi to potrdili tudi nekateri mladi bralci sami. Prijateljčina hčerka je skorajda zahtevala nadaljevanje, kar se mi zdi tudi velik kompliment.

V bistvu je knjiga naslovniško razprta, saj nagovarja tako mlajše najstnike kot tudi odrasle bralce, kajne?

Res je, knjiga ima – podobno kot moja *Gospa s klobukom* – tudi odrasle ‘fane’ oziroma morda še bolj ‘fanice’. Ritual prehoda ni zgolj med otroštvom in odraslostjo. Pomembni rituali prehoda, o katerih pišejo antropologi, so rojstvo, poroka, smrt. Pa tudi ločitev oziroma razhod z ljubljeno osebo. In seveda prehod iz odraslosti v starost, pa naj se ga dandanes še tako trudimo zanikati ali ga vsaj pomikati v nedoločljivo prihodnost. Ena pomembnih junakinj, celo naslovna junakinja knjige, je luna, ki je s svojimi menami v večini mitologij simbol ženskosti. Deklica Zoja je v letih, ko deklice običajno dobijo menstruacijo. Sama jo počasi izgubljam. In tudi določeno identiteto, ki je povezana s tem. V tem pogledu je iztek srednjih let na neki način simetričen adolescenci. A velika, pomembna razlika je, da imamo mi veliko več izkušenj kot najstniki. Predvsem vemo, da za vsako polno lunno pride mlaj. Še bolj pa, da je vsake

teme enkrat konec. Kar pa ne pomeni, da manj boli. Izguba vedno boli, včasih na smrt boli. Če si seveda dovolimo biti (otroško) ranljivi. Po drugi strani imamo odrasli za sabo tudi več razočaranj kot najstniki. Lahko smo – kot v uvodu omenjeni Šalamunovi pesmi – utrjeni podobe svojega plemena in nas mika, da bi se izselili v samotno kolibo. Tudi mene kdaj. Pa vendarle verjamem, da je treba ostati odprt za druge, tkati vezi z njimi. To je ljubezen v najširšem smislu. Ali kot pravi rogata starka v knjigi: »Vsak od nas nosi v prsih nežno srce. /.../ Da bi ostalo mehko pod trdo lupino razočaranj, je potreben pogum.«

Je pogum potreben tudi za pisanje? Kot dolgoletna kritičarka ste se na neki točki odločili za aktiven vstop v literaturo. Kaj je botrovalo tej odločitvi?

To sploh ni bila zavestna odločitev. Mislim, da sem preprosto dozorela kot avtorica. In kot človek. Če gledam retroaktivno, sem se vedno sukala okoli besed in okoli umetnikov. Vsi moji partnerji, vse prijateljice so bili umetniki. Na sploh sem počasen človek. In tudi na ustvarjalnem področju sem se dolgo grela v njihovi družbi, preden sem se izvalila kot pisateljica. A mi ni žal, da sem začela relativno pozno, po štiridesetem letu. Mislim, da prej niti nisem imela kaj tehtnega povedati.

*Za večernico ste bili nominirani že s knjigo *Gospa s klobukom*, leta 2017. Se vam zdijo nagrade pomembne?*

Gospa s klobukom je bila zagotovo moja prebojna knjiga. Že ob sami ideji zanjo sem slutila, da bo dobra. In zelo sem bila vesela, sploh kot začetnica, da so to prepoznali tudi bralci in strokovna javnost. Tudi *Lisičja luna* je pomembna zame, saj so moja prejšnja dela izrazito humorna, tu pa sem svoje ustvarjalne polje razširila tudi v poetično, fantazijsko. Nagrad oziroma nominacij se vedno iskreno

razveselim. A pri pisanju me vodi predvsem moj ustvarjalni gon. Mislim, da tudi brez nagrad ne bi ugasnil.

Melita Forstnerič Hajnšek

NATAŠA KONC LORENZUTTI: DANES JE MLADIH BRALCEV MANJ KOT PRED PANDEMIJO

Foto: Atelje Pavšič Zavadlav

Ko sem slišala za naslov vaše knjige, sem mislila, da gre za množino. Ne bi vedela, česa točno, ampak nečesa v zvezi z otroki ... Kaj si ob Tronciju predstavljajo otroci?

Tudi oni mislijo, da gre za skupino ne- navadnih bitij ali zelo porednih otrok. Včasih pa kdo ugane, da je Tronci čudno ime, samostalnik v ednini.

Bi rekli, da je Tronci »problemska literatura« ali preprosto realistična literatura za otroke?

Nikoli ne razvrščam svojih del na tak način. Mislim, da je zame dobro, če pišem

literarni teoriji za hrbtno, ker bi me sicer ta ves čas motila in mi nekaj prigovarjala. Na začetku si le okvirno zamislim zgodbo in se ji nato prepustim. Ne vem, ali ustvarjam realistično ali problemsko prozo, to po izidu izvem od drugih. Res pa je, da sem s Troncijem želela zapluti v malo bolj domišljjski svet, vendar mi tu še precej manjka. Vstopila sem v domišljijo otroka, v svojo pa ne dovolj. Z naslednjim delom, ki je v nastajanju, grem dlje. Boste videli. Nikoli ne delam velikanskih korakov v smer, ki je ne poznam.

Pravite, da ste stopili v domišljijo otroka, v svojo pa ne dovolj. To se mi zdi sijajna opazka. Če jo prav razumem, pravite, da je za dobro literaturo potrebno uživljanje v otroka in skrb zanj pa tudi negovanje domišljije v sebi?

Seveda. Ampak meni se takoj začnejo porajati vprašanja. Predvsem na prehodu iz resničnega v izmišljeni svet. Kje ta svet sploh je in kako se od tukaj, iz resničnosti, vanj vstopi. Eno najbolj genialnih slovenskih del za otroke je zame še vedno *Potovanje v tisočera mesta* Vitomila Zupana. Ključ za prehod v pravljico nam razkrije na koncu. Vse moram imeti razčiščeno, da verjamem, kaj šele, da si upam sama. Občudujem tudi kolege sodobnike: Anjo Štefan z izdelanim svetom živali, Jano Bauer z domišljijo Groznovilce, Petra Svetino z logiko absurda in še kar nekaj drugih.

Mogoče se motim, ampak zdi se mi, da za to starostno skupino ni bilo veliko tovrstne literature? V starejši slovenski literaturi že, pri sodobnejših avtorjih pa manj ...

Mislite problemsko literaturo za mlajše bralce? Ne bi vedela, kaj točno zgodbo naredi problemsko, saj mora vsaka imeti zaplet, brez njega je kot telo brez mišic. Otrok se slej ko prej sreča s težavo, ki jo mora premostiti, kar seveda